

RETNINGSLINJER FOR OPDRÆT OG UDSÆTNING AF FASANER

DANSKE HERREGAARDSJÆGERE

BAGGRUND	3
AVLSFASANER	4
Volieren	4
Foder og vand	5
Æglægning	6
Indsamling og desinfektion af rugeæg	6
Opbevaring af rugeæg	8
Daglige hygiejniske regler	9
OPDRÆT AF KYLLINGER	10
Generelt	10
Daglige hygiejniske regler	10
OPDRÆT AF FASANKYLLINGER UDEN BRUG AF FJERPILNINGSHÆMMENDE MIDLER	11
Sygdomme	14
UDSÆTNING	15

Billeder: Benny Larsen

Tekst: Danske Herregaardsjægere

BAGGRUND

Disse retningslinier tager udgangspunkt i ønsket om at skabe et sæt vejledende normer for opdræt og udsætning af fasaner. De nævnte punkter er opstillet i erkendelse af den lovgivning, der er på området. Det er ønsket at supplere lovgivningen med retningslinier, der på baggrund af ny og gammel erfaring og etiske overvejelser, vejleder i praksis om, på hvilket grundlag opdræts- og udsætningsarbejdet bør finde sted.

Retningslinierne er dels udarbejdet på baggrund af viden opnået gennem forskning vedrørende fjerpilningshæmmende midler (Danmarks Jordbrugs Forskning, Foulum og Foreningen Danske Herregaardsjægere, 2003) samt almindelig kendt hygiejnisk og veterinær viden.

Retningslinjerne er også udarbejdet i konsekvens af, at der er udfaset forskellige hjælpemidler lovgivningsmæssigt, så som antibiotiske vækstoffremmere og coccidiostatika i foderblandinger til fasaner, samt at næbringe og anden brug af fjerpilningshæmmende midler af metal og plastik er forbudt at anvende på fjervildt.

Interne retningslinjer vedrørende opdræt, udsætning og jagt på ænder, agerhøns og fasaner, som er udarbejdet af De danske Landboforeninger, Danmarks Jægerforbund og Dansk Skovforening maj 2000, indgår i retningslinierne med flere punkter.

De interne retningslinjer supplerer Vildtforvaltningsrådets etiske regler.

AVLSFASANER

- Fasanerne indfanges så sent på vinteren som muligt, for at opholdsperioden i volieren minimeres.
- Det er vigtigt at indfangne fasaner fra ét revir ikke blandes med fasaner fra et andet revir.
- Hold volieren med de indfangede fasaner isoleret fra andre fasanopdrættere, og undgå både direkte og indirekte kontakt til andre typer af fuglevildt.
- Ingen avlsfasaner må nærtrimmes.

Volieren

- Det er vigtigt at volieren er placeret et sted med sol, og i læ for vind.
- Volieren bør flyttes hvert 3. år. Som et minimum foretages jordbehandling eller/og en udskiftning af jord eller grus hvert år.
- Der skal være vand- og foderautomater for hver 10-15 fugle fordelt i volieren.
- Volieren skal være beriget med græsbund i minimum den ene halvdel af volieren.
- Del volieren i to halvdele. Den første halvdel skal være på 1,5 m² pr. fugl, når fuglene indsættes efter indfangning. Når græsset (først i april) er kommet i vækst i den anden halvdel af volieren, udvides volieren med denne del til et minimum på 3 m² pr. fugl.
- Berig volieren med et rigeligt antal nåletræer fordelt i volieren – f.eks. kasserede juletræer, så der skabes mulighed for, at fuglene kan flyve op til nattesæde og søge skjul. Disse træer kan også fungere som redeskjul. Dette har en god trivselsmæssig effekt og vil medvirke til at sænke stressniveauet. Skift træerne i løbet af sæsonen, når de har tabt nålene.
- Sæt nogle voliererammer ind i volieren som kryds eller som et fiskeben, så der bliver en masse hjørner og kroge, hvor fasanhænderne kan fordele sig og skabe en form for territorium med deres høner. Også dette har en god trivselsmæssig effekt og vil medvirke til at sænke stressniveauet.
- Det er vigtigt, at der er en overdækning, hvor der altid er tørt sand, så fuglene kan bale.

- Der skal være rigeligt med siddepinde i volieren, og disse skal fordeles i hele volieren. Dette sikrer, at fuglene ubesværet kan flyve op og ordne deres fjerdragt og tørre efter regn.

Foder og vand

- Brug kun det bedste foder til avlsfuglene. Start tilvænnning til kraftfoder i marts.
- Kråseflint anbefales. Fuglene skal have adgang til skarpt grus i volieren.
- Østersskaller, beregnet til høns, er et godt produkt at give som kalktilskud og kråsemateriale. Blandes f.eks. direkte i kraftfoderet i forholdet 1-2 %.
- Når fuglene får kraftfoder, er det meget vigtigt, at de har fri adgang til vand (pas på i frost-perioder).
- Giv dagligt tilskud af grovfoder f.eks. roer, salat, æbler, gulerødder m.m. Det er vigtigt, at dette fordeles over hele volieren. Effekten af dette daglige tilskud af forskellige former for fodertilskud gør, at man forlænger fuglenes fødesøgningsproces, så den mere ligner den naturlige fødesøgning.

- Det er vigtigt, at vandautomater og foderautomater er fordelt i volieren, så fuglene ikke skal kæmpe for at komme til.
- Vitamintilskud kan gives i samråd med dyrlægen. Det aftales med dyrlægen, hvordan og hvornår, og hvilke vitaminer der skal bruges (forkert anvendelse er skadelig).
- En god måde at tildele avlsfasaner ekstra vitaminer på, er ved at sprøjte det over foderet med en spray. Hvis dosis er 10 ml per 100 l vand, er dosen 10 ml per 50 kg foder.
- Det er en tommelfingerregel, at fjerkræ drikker det dobbelte af, hvad de æder af foder. Fordelen ved at give fuglene vitaminer i foderet frem for at give dem det i vandet er, at koncentreret vitamin i vandingsanlægget kan give en uheldig grobund for bakterier.

- Det er vigtigt at sikre adgang til rent drikkevand. Bruges vandtønder kan det være nødvendigt at tilsætte avlsfasanernes drikkevand en form for desinfektionsmiddel, beregnet til dette formål. Dette for at undgå en bakterieopformering i drikkevandsanlægget.
- Husk at redeskjulene til stadighed skal holdes rene, og at grangrene løbende skal udskiftes, når de taber nåle. Dette vil sikre, at de steder hønerne lægger deres æg er tørre og rene og vil sikre, at store dele af de lagte æg er rene.

Indsamling og desinfektion af rugeæg

Æglægning

- Fra sidst i marts, hvor fasanhønerne begynder at udvikle deres ovarier, før æglægningen går i gang, er fasanhønerne særlig følsomme over for at blive stresset. Undgå derfor at håndtere dem mere end nødvendigt. Vær i øvrigt bevidst om, at man bør indarbejde nogle daglige rutiner omkring avlsfasanerne. Gå den samme vej rundt i volieren, samme person og samme tøj skræmmer fuglene mindst muligt. Stille og rolig adfærd er vigtig.
- Fasanhøner har det bedst med at lægge deres æg i en rede eller i et skjul. Det er en meget vigtig del af fasanhønenes adfærd at gå lidt for sig selv og danne en rede, hvor de kan lægge deres æg. Et redeskjul i en voliere kan bestå af en trækasse med halm, hø eller høvspåner eller blot i, at en grangren anbringes henover et par halmballer eller andet skjul.
- Indsaml æg mindst to gange dagligt i højsæsonen.
- Sørg for at snavsede æg samles for sig selv, så de rene æg ikke forurenes af de snavsede.
- Undlad at vaske rene æg.
- Lad æggene køle langsomt ned til

- en 16°-18° inden man går i gang med at vaske de snavsede æg.
- Sæt ikke snavsede æg i blød i vand.
 - Vask de snavsede æg i 40° varmt rindende klorvand (æggene må ikke stå i blød i det varme vand, da det kan sætte rugeprocessen i gang).
 - Vaskevandets temperatur på 40° styres nemt ved hjælp af et termostattyret blandingsbatteri til en almindelig bruser. Vandet fra varmtvandsbeholderen skal være over 78° for at undgå bakterieudvikling i beholderen.
 - Tilsætningen af klor sker ved hjælp af en doseringspumpe, der kan indstilles til at give den forskrevne procent.
 - Klorene tilsættes i form af Natriumhypocloritopløsning 12,4 % aktiv klor, også kaldet Blegeessens. Til ægskyllevand er forskrevet dosis 0,1 % = 125 p.p.m.
 - Vejledning: Sæt doseringspumpen på 1 %. Lav en stamopløsning på 10 liter vand tilsat 1 liter Natriumhypocloritopløsning 12,4 % aktiv klor. Denne dosering rækker til 1000 liter ægskyllevand.
 - Det er meget vigtigt, at der ikke anvendes andre vaskemidler, syre, sæber eller desinfektionsmidler sammen med klor i vaske rummet, sammenblanding kan udvikle meget giftige dampe. Skyl afløbsrør og vandlåse grundigt ud med rent vand efter sæsonen.
 - Det er vigtigt, at æggene er kølet af, og at vaskevandet er varmere end æggene, idet der på den måde opstår et overtryk inde i æggene, der forhindrer, at æggene suger bakterieforurenede vaskevand igennem skallen under vaskeprocessen.
 - Æggene skal tørres på tråddrammer eller på plastbakker, inden de sættes i transportbakker.
 - Alle æg desinficeres ved at ryge dem med formalin i et særligt indrettet rygekammer.
 1. Mængden af formalin afstemmes nøje i forholdt til rygekammerets størrelse (beregnet rumfang i m³).
 - A. Anvend 23,4 % formalin 50 ml + 15 ml kaliumpermanganat i nåle (kemikaliestruktur) per m³ rygerum.
 - B. Rygningen foretages ved

at placere den afmålte mængde kaliumpermanganat i en fladbundet stålskål, skålen placeres i rygekammeret og tilsættes den afmålte formalin. Der vil nu ske en kemisk reaktion, hvor der udvikles en kraftig formalinrøg, så døren til rygekamret skal lukkes straks efter tilsætningen af formalin.

C. Der kan også anvendes formaldegenpulver (følg brugsanvisningen nøje).

2. Temperaturen i rygekammeret skal være 25°. Monter et termostatstyret elvarmepanel så denne temperatur kan holdes. Indstil termostaten efter et ophængt termometer.
3. Luftfugtigheden i rygekammeret skal være minimum 70 % relativ luftfugtighed. Hæld vand på vægge og gulv og mål fugtigheden med et hygrometer og afstem på denne måde mængden af vand, der skal bruges i kammeret.
4. Æggene skal ryges i præcis 21 minutter. Monter en ventilator der automatisk startes ved hjælp af et relæ (formalinrøgen skal blæses ud i det fri).

5. Der skal luftes ud i en halv time før æggene tages ud af rygekamret.
6. Formalindampene kan neutraliseres ved, at man hælder en lille smule tredobbelt salmiakspiritus på gulvet i rygekammeret (prøv med et par teskefulde til at begynde med).
7. Formalindampe er meget giftige, så anvend helmaske - åndedrætsværn med filtre, der er beregnet til formålet.

Alternativet til rygning af rugeæg er:

1. Neddækning i 40° varmt klorvand i 4 sekunder. Det gælder både de renvaskede og rene indsamlede æg.
2. Derefter skal æggene stilles til tørre ved 15-20°.
3. Når æggene er helt tørre sættes de i nye bakker.

Endvidere kan anvendes andre metoder, der anbefales af f.eks. rugeægsbranchen, dyrlæger med flere. Fælles for alle metoder gælder, at forskrifterne skal følges nøje.

Opbevaring af rugeæg

- Æggene opbevares i rene ægge-

bakker med spidsen af ægget nedad. Genbrug ikke engangsbakker!

- Æggene kan også sættes direkte i rengjorte rugebakker til rugemaskinen.
- Æggene opbevares i et separat rum ved 16°-18° og en luftfugtighed på 70 % relativ luftfugtighed.
- Det anbefales, at æggene daglig vippes fra side til side ca. 30°-40°.
- Den bedste alder på et rugeæg til ilægning i rugemaskine er 5 døgn.

Daglige hygiejniske regler

- Opret en barriere mellem de æglæggende avlsfasaner og den øvrige del af jagtvæsenet. Skift støvler inden der går ind til fuglene. Adskil værktøj, skovle,

spande, foderøser, fangstnet m.m. fra kyllingeafdelingen. Såfremt der er flere medarbejdere, er det en god ide at dele opgaverne, så det ikke er samme person, der passer avlsfuglene og kyllingerne.

- Gødningsriste under vanderne og foderautomaterne er med til at holde en afstand til gødningen og dermed til smitstoffer.
- Fjern så meget gødning som muligt med rive og skovl.
- Rengør og vask vandautomater med desinfektionsmidler mindst en gang ugentligt.
- Fjern døde fasaner øjeblikkeligt, og destruer dem forsvarligt efter gældende regler (spørg i den lokale fødevareregion).
- Sørg for at rotter og mus er bekæmpet.
- Sørg for rengjorte og desinficerede flader i ægvaskerum og ægopbevaringsrum.
- Vask hænder inden rugeæg håndteres.
- Undgå besøg i opdrættet af personer, der har med andet fjerkræ at gøre.

OPDRÆT AF KYLLINGER

Der er mange måder at opdrætte fasankyllinger på. De punkter, som efterfølgende er beskrevet, omhandler alene problemet med at undgå fjerpilning og sygdomme. Desuden henvises til de hygiejniske retningslinier, som er beskrevet under avlsfugle.

Generelt

- Opdrætshuse og grej skal være klar i god tid før brug.
- Det er vigtigt at gennemgå sin produktion og arbejdsprocedurer med en dyrlæge og diskutere med vedkommende, hvordan man bedst muligt optimerer sundhed, velfærd og hygiejne i opdrættet.
- Sørg for at vegetationen, der skal være i volieren, er sået i god tid før den skal bruges.
- Bland ikke kyllinger fra forskellige rugeægsbesætninger og rugerier sammen.
- De forskellige hold af kyllinger, der kommer i løbet af sæsonen, skal holdes så adskilt fra hinanden som muligt, både under opdrætningen og under udsætningen i terrænet.

- Opdrætshuse og grej skal rengøres og desinficeres så hurtigt som muligt efter sæsonen.
- Foretag en jordbehandling, pløjning eller fræsning af voliererne efter sæsonen.
- At flytte opdrætssystemet til en ny lokalitet med en omdrift på 3 år er det mest optimale til forebyggelse af sygdomme i opdrættet.
- Jordbehandling og udskiftning af grus m.m. er kun en alternativ metode, der aldrig kommer på højde med at flytte opdrætningsplads.

Daglige hygiejniske regler

- Daglige hygiejniske regler er som for avlsfugle med visse tillæg.
- Vær ekstra påpasselig med de daggamle kyllinger. Vask hænder inden de håndteres og start altid med at fodre de yngste kyllinger. Prøv at isolere de yngste kyllinger bedst muligt fra de øvrige kyllinger den første uge.
- Vær meget omhyggelig med at holde kyllingerne isoleret fra avlsfugle, ægrum m.m. Skift som et minimum fodtøj mellem de adskilte afsnit i opdrættet.

- Når avlsfuglene udsættes efter æglægning, er det vigtigt ikke at sætte dem ud i nærheden af opdrætspladsen for kyllingerne.
- Undgå at tiltrække fasaner fra året før til opdrætspladsen.
- Det er vigtigt at tilsætte kyllingerenes drikkevand en kontinuerlig form for desinfektionsmiddel, som er beregnet til dette formål, for at undgå en bakterieopformering i drikkevandsanlægget.
- Vask dagligt vandautomater med desinfektionsmidler.
- Fjern øjeblikkeligt døde kyllinger fra opdrætspladsen.

OPDRÆT AF FASAN-KYLLINGER UDEN BRUG AF FJERPILNINGS-HÆMMENDE MIDLER

Det er vigtigt at forstå, at fjerpilning hos fasanekyllinger muligvis kan være udløst af en fejlprægning i starten af kyllingernes liv. Fasanekyllinger har en prægningssfase, som løber over de første 4-6 dage af deres liv. Her præges de på deres moderhøne eller et andet fjerkræ, som f.eks. de hvide tamhøsekyllinger, der bruges som en slags surrogatmødre til at holde sammen på fasanekyllingerne, når de sættes ud i skoven.

Det er vigtigt at tænke lidt over hvordan en høne passer sine kyllinger, for at forstå hvilke behov vi skal tilfredsstille hos de små kyllinger.

De første døgn en fasanhøne går med et kuld kyllinger, sidder kyllingerne 22-23 timer i mørke og varme under hønen. De er kun aktive og udenfor hønen i meget kort tid de første døgn. Her sker mange ting. Kyllingerne præges først og fremmest på hønen. Hønen lærer dem, hvad der er føde. Er kyllingen blevet kold og træt, går den ind i mørke og varme under hønen.

Det er disse faktorer, vi skal være

bevidste om, når vi opdrætter fasankyllinger. For lang daglængde eller for høj lysintensitet kan stresses kyllingerne, hvilket igen kan medføre en uhensigtsmæssig stor hakkeaktivitet med fjerpilning og evt. kannibalisme til følge. Dette kan yderligere resultere i dårlig trivsel, nedsat immunforsvar og dermed sygdomme.

De efterfølgende punkter er udarbejdet i forhold til den forskning der er foretaget vedr. fjerpilningshæmmende midler, og som blev tilendebragt sommeren 2003. Rapporten er tilgængelig fra efter sommeren 2004.

- Kyllingerne skal have adgang til den overdækkede løbegård (forgård, der giver ly for vind og vejr), helst fra 4. levedag.
- Fasankyllinger over 2 uger skal have adgang til netoverdækket løbegård med jordbund og grøn vegetation.
- Der bør kun anvendes kunstigt lys i opdrætshuset de første 48 timer af kyllingernes liv. Derefter er det vigtigt, at der er mørkt om natten. Om dagen tillades kun det minimale lys, der kommer fra luftspjæld og lemme, hvorfra kyllingerne har adgang til løbegården.
- Det er vigtigt, at kyllingerne så tidligt som muligt får adgang til den overdækkede løbegård, hvor der er dagslys, og hvor miljøet er beriget med græstørv, vand og foder. Der kan f.eks. startes med en masonitkrans i en cirkel ud fra opdrætshuset. Hvis vejret er koldt, kan denne masonitkrans overdækkes med en plastikfolie, der hæftes til kransen med tøjklammer.
- Det er vigtigt, at kyllingerne præges på mørke og varme, - når kyllingerne er kolde og trætte, kontra lyst og beriget miljø, - når de er udhvilede, varme og friske. Denne vekslen fra det ene miljø til det andet er tæt på, hvad kyllingerne oplever under en høne. Det er også denne vekselvirkning der er det enkeltelement, som har haft den største effekt på bekæmpelse af fjerpilning.
- Kyllingemødre, som drives af enten elektricitet eller gas, kan anvendes, men da bør man også berige forgården med græstørv eller lignende. En kyllingemor til 350 kyllinger skal være ca. 150 cm x 200 cm. Til elektricitet kan de være flade. Varmekilden må ikke være almindelige grisevarmepærer, som giver for meget lys. Til gas er det nødvendigt, at kyllingemødrene har en vis højde

(ca. 90 cm), så gasbrænderen kan hænge frit. Det er vigtigt, at varmekilden - uanset type - er termostatstyret, således at styringen af varmen er præcis. Kyllingemødrene skal være forsynet med et skørt fornedet bestående af fibertextdug ca. 15 cm bredt (højt), klippet op i 15 mm brede frynser. Disse frynser skal, udover at illudere en hønes fjerdragt, være med til at holde på varmen, nedsætte risikoen for træk og holde lyset ude fra det varme og mørke miljø.

- Udover at kyllingemødrene kan have en god effekt på kyllingernes velbefindende og begrænse fjerpilning, har de, især hvor de er anvendt i kyllingeopdrætsstalde, vist sig at være meget økonomiske og har her nedsat udgiften til varme med 25 % af det tidligere forbrug, hvor der har været brugt

traditionelle varmekilder. Til gengæld kan man risikere en overdødelighed i den første uge, hvis ikke man er meget påpasselig med at sikre sig, at kyllingerne kan finde ind i varmen. Desuden er det vigtigt at kontrollere, at temperaturen under kyllingemødrene ikke kommer under 36 grader, også midt på natten.

- Berigelse af løbegården ved såning af hvede, havre, lucerne, lupin m.m. er en faktor, der har haft stor effekt på velfærden og dermed på fjerpilningen. Det er vigtigt, at vegetationen er så stor, at kyllingerne kan gemme sig i den.
- Andre forbedringer af løbegården som f.eks. brede udløbslemme fra huse og forgårde, løbegårde (der er mere kvadratiske,- korte og brede i stedet for lange og smalle), er positive tiltag som, om

end i mindre grad, også har målbar effekt.

- Halmballer af den lille model placeret under overdækningen (forgården) har en god effekt, når kyllingerne får lov til at sidde ude om natten under overdækningen. Kyllingerne vil gerne sidde på dem og rundt om dem. Derved undgår man, at de klumper sig sammen i et enkelt hjørne.
- Siddepinde, grene fra løvtræer og grantræer er også vigtige elementer. Blandt andet til at inspirere kyllingerne til at flyve op til nattesæde, som jo er meget væsentligt, når kyllingerne skal sættes ud i naturen.
- Det er meget vigtigt at undgå at stresse kyllingerne. Enhver omgang med fuglene skal være stille og rolig. Undgå at jage med kyllingerne, når de skal ind til natten. Få denne arbejdsgang til at forløbe så stille som muligt.
- Indsend jævnligt døde kyllinger til Dansk Veterinær Institut for analyse.
- Brug altid den udleverede eller ordinerede medicin efter forskrifterne og tildel altid medicin i den foreskrevne periode.
- Husk at der altid skal føres journal over brugt medicin. Optegnelserne skal indeholde oplysninger om dato, behandlingsperiode, hvilke hold, som er medicinerede, samt hvilken dosering der er brugt.
- Det er ikke et mål i sig selv at opdrætte fasankyllinger uden brug af dyrlægebesøg og medicin, hvis der har været behov for begge dele. Tværtimod!

Sygdomme

- Hold øje med kyllingernes sundhedstilstand. Enhver ændring i fuglenes vejtrækning, ændring i afføringens konsistens, ændret adfærd eller øget dødelighed bør lede til ekstra opmærksomhed og evt. hurtig kontakt til dyrlæge.

UDSÆTNING

- Kun sunde og dermed stærke fugle må udsættes. ikke fuglene under hegn i mere end 3 uger.
- Udsatte fugle må ikke udsættes eller fodres så tæt sammen, at de på noget tidspunkt beskadiger hinanden - herunder ødelægger hinandens fjerdragt eller haler.
- Anvendes tamfjerkræ, skal fjerkræets bur være rummeligt, med fast bund og være sikret behørigt mod vejrlig. Stil højere krav end de generelle regler foreskriver.
- Sørg for at sprede foderet til fasankyllingerne så meget, at der ikke er for meget konkurrence om foderet. Dette kan stresser fuglene unødvendigt, når de skal æde.
- Undgå lang transport af fasankyllingerne.
- Sørg altid for rigeligt og rent drikkevand på udsætningspladsen.
- Brug kun egnede rene kasser til transport.
- Intet vildt bør nedlægges før det er fuldt udviklet og kan anvendes til fødevarer.
- Bland ikke kyllinger fra forskellige opdrættere sammen på samme revir.
- Fasaner** **minimum 17 uger.**
- Agerhøns** **minimum 15 uger.**
- Gråænder** **minimum 16 uger.**
- Udsæt ikke fasankyllinger i nærheden af, hvor der udsættes ænder.
- Forsøg at skifte mellem egnede udsætningspladser, så ikke der anvendes de samme pladser i 2 år i træk.
- Hvis der anvendes udsætningsindhegninger, så hold

www.herregaardsjaegeren.dk

Hornslet Bogtrykkeri A/S · Tlf. 86 99 45 11

DANSKE HERREGAARDSJÆGERE

